

**Program Usuwania Azbestu
i Wyrobów Zawierających Azbest
dla Gminy Świerzno
na lata 2011 - 2032**

TYTUŁ OPRACOWANIA:

**PROGRAM USUWANIA AZBESTU
I WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST
DLA GMINY ŚWIERZNO
NA LATA 2011 - 2032**

ZAMAWIAJĄCY:

**URZĄD GMINY ŚWIERZNO
ŚWIERZNO 13
72 – 405 ŚWIERZNO**

WYKONAWCA:

**GREEN KEY
POKRZYWNO 93
86 - 330 MEŁNO**

KIEROWNIK PROJEKTU:

mgr Joanna Masiota

AUTORZY OPRACOWANIA:

mgr Joanna Masiota
mgr Joanna Walkowiak
Sylwia Turowska

Sierpień, 2011 r

Green Key
Pokrzywno 93
86-330 Mełno
NIP: 876-198-39-60

Biuro:
ul. Towarowa 45/22
61 - 896 Poznań
REGON: 340 487 361

Kontakt:
061 85 37 285
+48 602 470 730
biuro@greenkey.pl

SPIS TREŚCI:

1	POTRZEBA, CEL I ZAKRES OPRACOWANIA	5
2	PODSTAWY PRAWNE	7
3	AZBEST – WŁAŚCIWOŚCI I ZASTOSOWANIE SZKODLIWE DZIAŁANIE NA ZDROWIE CZŁOWIEKA	10
4	INWENTARYZACJA ILOŚCI AZBESTU I WYROBÓW ZAWIERAJACYCH AZBEST NA TERENIE GMINY ŚWIERZNO	12
5	SZACUNKOWE KOSZTY DEMONTAŻU, TRANSPORTU I UNIESZKODLIWIANIA AZBESTU I WYROBÓW ZAWIERAJACYCH AZBEST NA TERENIE GMINY ŚWIERZNO	18
6	GŁÓWNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU USUWANIA AZBESTU DLA GMINY ŚWIERZNO	21
7	HARMONOGRAM ZADAŃ GMINY W ZAKRESIE USUWANIA AZBESTU I WYROBÓW ZAWIERAJACYCH AZBEST ORAZ OCHRONY PRZED JEGO SZKODLIWOŚCIĄ	24
8	FINANSOWANIE PRAC ZWIĄZANYCH Z USUWANIEM I UNIESZKODLIWIANIEM ODPADÓW ZAWIERAJACYCH AZBEST	27
	Załączniki	

Spis skrótów:

POKzA – Program Oczyszczania Kraju z Azbestu

NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

WFOŚiGW – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

BOŚ – Bank Ochrony Środowiska

1. POTRZEBA, CEL I ZAKRES OPRACOWANIA

Na mocy ustawy z dnia 19 czerwca 1997 roku o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz. U z 1997 r., Nr 101, poz. 628 z późn. zm.), w roku 1998 w Polsce zakończono produkcję wyrobów zawierających azbest. Na posiadaczy wyrobów zawierających azbest nałożono obowiązek ich inwentaryzowania i przestrzegania specjalnych procedur w trakcie usuwania, transportu i ich składowania. Szacuje się, że proces usuwania wyrobów zawierających azbest trwać będzie ok. 30 lat. W dniu 14 lipca 2009 roku Rada Ministrów przyjęła uchwałę „Program oczyszczania kraju z azbestu na lata 2009 – 2032”, a następnie dnia 15 marca 2010 przyjęto uchwałę nr 39/2010 zmieniającą uchwałę w sprawie ustanowienia programu wieloletniego pod nazwą „Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 – 2032”.

Tak długi okres został przyjęty ze względu na trwałość płyt azbestowo – cementowych i innych wyrobów zawierających azbest stosowanych w budownictwie oraz ich znaczne rozproszenie na terenie kraju. Dodatkowo czas ten wydłuża konieczność ponoszenia przez właścicieli nieruchomości, urzędów oraz instalacji wysokich kosztów demontażu wyrobów azbestowych oraz transportu i unieszkodliwiania odpadów azbestowych, a także nieuniknionych kosztów związanych z zakupem nowych wyrobów bezazbestowych, które zastąpią usunięte wyroby azbestowe.

Proces eliminacji azbestu może ulec przyspieszeniu dzięki stale rosnącej świadomości ekologicznej mieszkańców, a także nowym możliwościom w zakresie estetyki wykończenia obiektów budowanych. Najważniejsza jednak, wydaje się być możliwość wsparcia finansowego działań, przez państwo i samorząd.

Celem programu jest wskazanie mieszkańcom Gminy szkodliwego wpływu azbestu na zdrowie człowieka, określenie ilości wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Świerzno oraz wyznaczenie zadań w długookresowym procesie eliminowania wyrobów zawierających azbest z użytkowania. Wszystkie te działania przyczyniają się do stworzenia właściwych warunków życia obecnych i przyszłych pokoleń. Program ma charakter lokalny, jest jednak spójny z głównymi założeniami programu ogólnopolskiego.

Zarówno Program Usuwania Azbestu dla Gminy jak i **Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009 - 2032** opierają się na następujących celach:

- usunięcie i unieszkodliwienie wyrobów zawierających azbest;
- minimalizacja negatywnych skutków zdrowotnych spowodowanych obecnością azbestu na terytorium kraju;
- likwidacja szkodliwego oddziaływania azbestu na środowisko.

Program Oczyszczania Kraju z Azbestu przewiduje zgrupowanie zadań w pięciu blokach tematycznych:

1. Zadania legislacyjne;
2. Działania edukacyjno-informacyjne obejmujące: działania skierowane do dzieci i młodzieży, szkolenia pracowników administracji rządowej i samorządowej, opracowywanie materiałów informacyjnych i edukacyjnych, ocenę i promocję technologii usuwania włókien azbestu w odpadach azbestowych, organizację krajowych i międzynarodowych szkoleń, seminariów, konferencji, kongresów i udział w nich;

3. Zadania w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest obejmujące: usuwanie wyrobów zawierających azbest z obiektów budowlanych, oczyszczanie terenów nieruchomości, oczyszczanie obiektów użyteczności publicznej, miejsc publicznych, terenów byłych zakładów produkujących wyroby zawierające azbest, budowę składowisk odpadów azbestowych oraz budowę instalacji i urządzeń do unicestwiania włókien azbestu w odpadach azbestowych, zadania wspierające, w tym wsparcie finansowe opracowywania programów usuwania wyrobów zawierających azbest oraz oczyszczania terenów z azbestu na wszystkich szczeblach;
4. Monitoring realizacji *Programu* w postaci elektronicznego Systemu Informacji Przestrzennej monitoringu procesu usuwania wyrobów zawierających azbest;
5. Działania w zakresie oceny narażenia i ochrony zdrowia, w tym działalność Ośrodka Referencyjnego Badań i Oceny Ryzyka Zdrowotnego Związanych z Azbestem.

Ponadto „Program oczyszczania kraju z azbestu na lata 2009 – 2032” określił następujące zadania na poziomie lokalnym (na poziomie lokalnym zadania realizują samorządy: powiatowy i gminny).

Samorząd gminny:

- 1) gromadzenie przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest oraz przekazywanie jej do marszałka województwa z wykorzystaniem dostępnego narzędzia informatycznego www.bazaazbestowa.pl;
- 2) przygotowywanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, także w ramach planów gospodarki odpadami;
- 3) organizowanie szkoleń lokalnych w zakresie usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu nieruchomości bez korzystania z usług wyspecjalizowanych firm;
- 4) organizowanie usuwania wyrobów zawierających azbest przy wykorzystaniu pozyskanych na ten cel środków krajowych lub unijnych z uwzględnieniem zasad zawartych w *Programie*;
- 5) inspirowanie właściwej postawy obywateli w zakresie obowiązków związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest;
- 6) współpraca z marszałkiem województwa w zakresie inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest oraz opracowywania programów usuwania wyrobów zawierających azbest, w szczególności w zakresie lokalizacji składowisk odpadów zawierających azbest oraz urządzeń przewoźnych do przetwarzania odpadów zawierających azbest;
- 7) współpraca z mediami w celu propagowania odpowiednich inicjatyw społecznych oraz rozpowszechniania informacji dotyczących zagrożeń powodowanych przez azbest;
- 8) współpraca z organizacjami społecznymi wspierającymi realizację *Programu*;
- 9) współpraca z organami kontrolnymi (inspekcja sanitarna, inspekcja pracy, inspekcja nadzoru budowlanego, inspekcja ochrony środowiska).

Samorząd powiatowy:

- 1) przygotowywanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, także w ramach planów gospodarki odpadami;
- 2) współpraca z gminami oraz marszałkiem województwa w zakresie opracowywania programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest, w szczególności w zakresie weryfikacji inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest, lokalizacji składowisk odpadów zawierających azbest oraz urządzeń przewoźnych do przetwarzania odpadów zawierających azbest;
- 3) organizowanie usuwania wyrobów zawierających azbest przy wykorzystaniu pozyskanych na ten cel środków krajowych lub unijnych z uwzględnieniem zasad zawartych w *Programie*;
- 4) inspirowanie właściwej postawy obywateli w zakresie obowiązków związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest;
- 5) współpraca z mediami w celu propagowania odpowiednich inicjatyw społecznych oraz rozpowszechniania informacji dotyczących zagrożeń powodowanych przez azbest;
- 6) współpraca z organizacjami społecznymi wspierającymi realizację *Programu*;
- 7) współpraca z organami kontrolnymi (inspekcja sanitarna, inspekcja pracy, inspekcja nadzoru budowlanego, inspekcja ochrony środowiska).

2. PODSTAWY PRAWNE

Podstawy prawne dotyczące usuwania wyrobów zawierających azbest i sposób postępowania z nimi stanowią przede wszystkim:

Ustawy:

1. Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. 2004 r. nr 3, poz. 20, z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. 2010 r. nr 243, poz. 1623, z późn. zm.);
3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2008 r. nr 25, poz. 150, z późn. zm.);
4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. 2010 r. nr 185, poz. 1243, z późn. zm.);
5. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz zmianie niektórych ustaw (Dz. U. 2001 r. nr 100, poz. 1085, z późn. zm.);
6. Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych (Dz. U. 2002 r. nr 199, poz. 1671, z późn. zm.);
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o wyrobach budowlanych (Dz. U. 2004 r. nr 92, poz. 881 z późn. zm.);
8. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001 r. nr 142, poz. 1591 z późn. zm.);
9. Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. 2005 r. nr 236, poz. 2008, z późn. zm.);

10. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2009 r. nr 157, poz. 1240, z późn. zm.).

Rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 września 2003 r. w sprawie kryteriów i sposobu klasyfikacji substancji i preparatów chemicznych (Dz. U. 2003 r. nr 171, poz. 1666, z późn. zm.)
2. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie substancji, preparatów, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy (Dz. U. 2004 r. nr 280, poz. 2771, z późn. zm.);
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 4 sierpnia 2004 r. w sprawie okresowych badań lekarskich pracowników zatrudnionych w zakładach, które stosowały azbest w produkcji (Dz. U. 2004 r. nr 183, poz. 1896);
4. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 9 sierpnia 2004 r. w sprawie leczenia uzdrowskiego osób zatrudnionych przy produkcji wyrobów zawierających azbest (Dz. U. 2004 r. nr 185, poz. 1920, z późn. zm.);
5. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 stycznia 2005 r. w sprawie wzoru książeczki badań profilaktycznych dla osoby, która była lub jest zatrudniona w warunkach narażenia zawodowego w zakładach stosujących azbest w procesach technologicznych, sposobu jej wypełnienia i aktualizacji (Dz. U. 2005 r. nr 13, poz. 109);
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 lutego 2011 r. w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. 2011 r. nr 33, poz. 166, z późn. zm.);
7. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 listopada 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. 2002 r. nr 217, poz. 1833, z późn. zm.);
8. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie rodzajów odpadów, które mogą być składowane w sposób nieselektywny (Dz. U. 2002 r. nr 191, poz. 1595);
10. Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest (Dz. U. 2004 r. nr 71, poz. 649) + zmiana Rozporządzenia z dnia 5 sierpnia 2010 r. (Dz. U. 2010 r., nr 162, poz. 1089);
11. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 14 października 2005 r. w sprawie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy przy zabezpieczeniu i usuwaniu wyrobów zawierających azbest oraz programu szkolenia w zakresie bezpiecznego użytkowania takich wyrobów (Dz. U. 2005 r. nr 216, poz. 1824);
12. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. 2001 r. nr 112, poz. 1206);
13. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz. U. 2010 r. nr 249, poz. 1673);
14. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2010 r. w sprawie zakresu informacji oraz wzorów formularzy służących do sporządzania i przekazywania zbiorczych zestawień danych o odpadach (Dz. U. 2010 r. nr 249, poz. 1674);

15. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. 2002 r. nr 122, poz. 1055);
16. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 lipca 2009 r. w sprawie sposobu przedkładania marszałkowi województwa informacji o występowaniu substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. 2009 r. nr 124 poz. 1033);
17. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 stycznia 2010 r. w sprawie wartości odniesienia dla niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. 2010 r. nr 16 poz. 87);
18. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu, czasu, sposobu oraz warunków prowadzenia monitoringu składowisk odpadów (Dz. U. 2002 r. nr 220, poz. 1858);
19. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 marca 2003 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących lokalizacji, budowy, eksploatacji i zamknięcia, jakim powinny odpowiadać poszczególne typy składowisk odpadów (Dz. U. 2003 r. nr 61, poz. 549, z późn. zm.);
20. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie podziemnych składowisk odpadów (Dz. U. 2005 r. nr 110, poz. 935);
21. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 czerwca 2002 r. w sprawie dziennika budowy, montażu i rozbiórki, tablicy informacyjnej oraz ogłoszenia zawierającego dane dotyczące bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia (Dz. U. 2002 r. nr 108, poz. 953, z późn. zm.);
22. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie zakresu i sposobu stosowania przepisów o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych do transportu odpadów niebezpiecznych (Dz. U. 2002 r. nr 236, poz. 1986);
23. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie świadectwa dopuszczenia pojazdów do przewozu niektórych towarów niebezpiecznych (Dz. U. 2002 r. nr 237, poz. 2011, z późn. zm.);
24. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (Dz. U. 2003 r. nr 120, poz. 1126);
25. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 13.12.2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest (Dz. U. 2011 r. nr 8 poz. 31).

Pozostałe:

1. Konwencja nr 162 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca bezpieczeństwa w stosowaniu azbestu z dnia 24 czerwca 1986 r. (proces ratyfikacji przez Polskę jest w toku postępowania)

2. Dyrektywa Rady 67/548/EWG z dnia 27 czerwca 1967 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do klasyfikacji, pakowania i etykietowania substancji niebezpiecznych (Dz. Urz. WE L 196 z 16.08.1967, str. 1; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 1, str. 27)
3. Dyrektywa Rady 76/769/EWG z dnia 27 lipca 1976 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do ograniczeń we wprowadzaniu do obrotu i stosowaniu niektórych substancji i preparatów niebezpiecznych (Dz. Urz. WE L 262 z 27.09.1976, str. 201, z późn. zm.; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 3, str. 317)
4. Dyrektywa Rady 83/477/EWG z dnia 19 września 1983 r. w sprawie ochrony pracowników przed ryzykiem związanym z narażeniem na działanie azbestu w miejscu pracy (druga dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 8 dyrektywy 80/1107/EWG) (Dz. Urz. WE 263 z 29.09.1983, str. 25, z późn. zm.; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 5, t. 1, str. 264)
5. Dyrektywa Rady 87/217/EWG z dnia 19 marca 1987 r. w sprawie ograniczenia zanieczyszczenia środowiska azbestem i zapobiegania temu zanieczyszczeniu (Dz. Urz. WE L 85 z 28.03.1987, str. 40, z późn. zm.; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 8, str. 269)
6. Dyrektywa Rady 91/689/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. w sprawie odpadów niebezpiecznych (Dz. Urz. WE L 377 z 21.12.1991, str. 20, Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, str. 78)
7. Dyrektywa Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów (Dz. Urz. WE L 182 z 16.07.1999, str. 1, z późn. zm.; Dz. Urz. WE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 4, str. 228)
8. Dyrektywa 2006/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie odpadów (Dz. Urz. WE L114 z 27.4.2006, str. 9)
9. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) 1013/2006 z dnia 14 czerwca 2006 r. w sprawie przemieszczania odpadów (Dz. Urz. WE L 190, z 12.07.2006, str. 1)

Powyższe ustawy, rozporządzenia oraz *program* dostępne są na stronach internetowych odpowiednich ministerstw, w Internetowym Systemie Aktów Prawnych - <http://isip.sejm.gov.pl>, na stronie internetowej Bazy Azbestowej – www.bazaazbestowa.pl oraz na stronie internetowej <http://eur-lex.europa.eu/pl/index.htm>.

3. AZBEST – WŁAŚCIWOŚCI I ZASTOSOWANIE SZKODLIWE DZIAŁANIE NA ZDROWIE CZŁOWIEKA

Wykorzystanie azbestu rozpoczęło się w czasach historycznych, zaś przemysłowe od początku XX wieku. Właściwości azbestu: niepalność, odporność na chemikalia, wytrzymałość mechaniczna oraz łatwość łączenia np. z cementem spowodowały, że azbest w Polsce wykorzystywano przede wszystkim przy produkcji popularnego „eternitu” (czyli falistej płyty azbestowo-cementowej do krycia dachów), budowy ścianek działowych, papy, rur wodociągowych, kanalizacyjnych i centralnego ogrzewania, do budowy przewodów

kominowych, kocy gaśniczych, ubrań ognioodpornych stosowanych np. w hutnictwie, ratownictwie przemysłowym, straży pożarnej i innych. Azbest stosowano także do produkcji tynków i izolacji, niektórych typów kuchenek elektrycznych, szczęk hamulcowych, podkładek pod gorące naczynia, cieplarek i suszarek laboratoryjnych, itp. Wyroby zawierające azbest sklasyfikowano w dwóch klasach:

- **KLASA I** – to tzw. wyroby „miękkie” lub słabo spoiste, zawierające powyżej 25 % azbestu, mała ilość lepiszcza i gęstość objętościowa mniejsza niż 1 000 kg/m³. Do tej grupy zaliczamy m. in. koce gaśnicze, materiały i wykładziny cierne. Same wyroby ulegają łatwo uszkodzeniom mechanicznym, powodując znaczną emisję włókien do otoczenia.
- **KLASA II** – to tzw. wyroby „twarde” o zawartości azbestu poniżej 20 %. Do tej grupy zalicza się m. in. rury wodociągowe, kanalizacyjne czy popularny „eternit”.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 27 września 2001 r. – w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. 2001 r. nr 112, poz. 1206) odpady zawierające azbest klasyfikowane są jako odpady niebezpieczne z przypisanymi następującymi kodami klasyfikacyjnymi:

- 06 07 01* - Odpady azbestowe z elektrolizy,
- 06 13 04* - Odpady z przetwarzania azbestu,
- 10 11 81* - Odpady zawierające azbest (z hutnictwa szkła),
- 10 13 09* - Odpady zawierające azbest z produkcji elementów cementowo - azbestowych,
- 15 01 11* - Opakowania z metali zawierające niebezpieczne, porowate elementy wzmocnienia konstrukcyjnego (np. azbest) włącznie z pustymi pojemnikami ciśnieniowymi,
- 16 01 11* - Okładziny hamulcowe zawierające azbest,
- 16 02 12* - Zużyte urządzenia zawierające wolny azbest,
- 17 06 01* - Materiały izolacyjne zawierające azbest,
- 17 06 05* - Materiały konstrukcyjne zawierające azbest.

Sam azbest, to włókniste minerały krzemianowe występujące w przyrodzie w postaci wiązek włókien cechujących się nadzwyczajną wytrzymałością na rozciąganie, elastycznością i odpornością na działania czynników chemicznych i fizycznych. Staje się zagrożeniem dla zdrowia, gdy dojdzie do korozji lub uszkodzenia (łamanie, kruszenie, ciecie, itp.) wyrobów zawierających azbest. Wówczas uwalniane są do powietrza drobinki, które mogą zostać przeniesione podczas oddychania do płuc. Agresywność pyłu azbestowego jest zależna m. in. od średnic tych włókien, ich stężenia w środowisku oraz czasu trwania narażenia. Ryzyko zwiększa się znacznie w przypadku palących papierosy. Najgroźniejsze dla zdrowia człowieka są włókna, których średnica jest mniejsza od 3 mikrometrów. Takie włókna są łatwo wciągane wraz z powietrzem do płuc, docierając do końcowych odcinków dróg oddechowych, pozostają tam na stałe. Może to powodować chorobę zwaną azbestozą. Z kolei włókna o średnicy powyżej 5 mikrometrów zatrzymują się w górnych odcinkach dróg. Warto pamiętać, że pył azbestowy, oprócz tego, że zanieczyszcza płuca, także je uszkadza mechanicznie - ostre drobinki drażnią śluzówkę - co prowadzi do zwłóknienia tkanki płucnej, W dalszej konsekwencji pośrednio wpływa to na rozwój procesu nowotworowego. Organizm człowieka, ze względu na wspomnianą wcześniej dużą chemiczną odporność azbestu, nie

jest w stanie rozpuścić tych włókien. Proces chorobowy jest długi, średnio wynosi 20 lat od chwili zetknięcia się z azbestem. Sama choroba objawia się napadami kaszlu i astmą.

Ciągłe, np. zawodowe, przebywanie w środowisku narażonym na pył azbestowy może być przyczyną następujących chorób układu oddechowego:

- pylicy azbestowej,
- łagodnych zmian opłucnowych,
- raka płuc,
- międzybłonniaków opłucnej i otrzewnej.

4. INWENTARYZACJA ILOŚCI AZBESTU I WYROBÓW ZAWIERAJACYCH AZBEST NA TERENIE GMINY ŚWIERZNO

Na terenie Gminy Świerzno w 2011 r. przeprowadzono inwentaryzację wyrobów zawierających azbest. Prace polegały na ankietyzacji właścicieli posesji.

Inwentaryzacja wykazała, że na terenie Gminy Świerzno znajduje się ok. 102 688,5 m²wyrobówzawierających azbest.

Azbest występuje na 392 posesjach znajdujących się na terenie Gminy Świerzno. Oszacowano, że do końca 2032 roku z terenu Gminy poddane będzie unieszkodliwieniu ok. 1 745,7 Mg azbestu. W tym :

- 18,12 Mg I stopnia pilności;
- 126,6 Mg II stopnia pilności;
- 1 600,98 Mg III stopnia pilności.

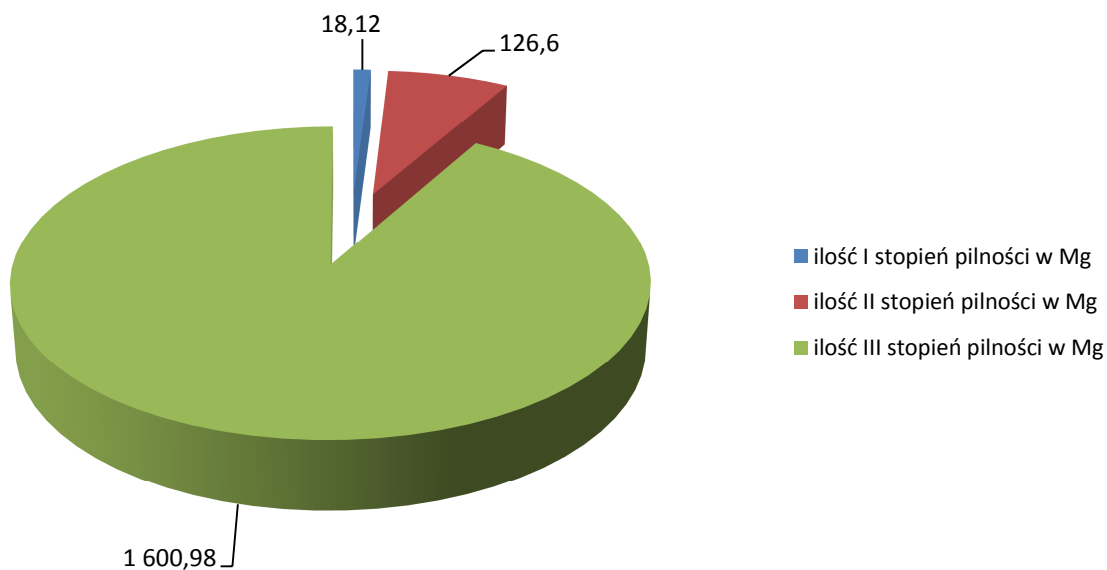
Inwentaryzacja ilości azbestu na terenie Gminy Świerzno – zestawienie ogólne

Tabela 1

Ilość posesji	Ilość odpadów azbestowych w Mg	I stopień; w Mg	II stopień w Mg	III stopień w Mg
392	1 745,7	18,12	126,6	1 600,98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie inwentaryzacji (spisu z natury)

ilość azbestu na terenie Gminy Świerzno wg stopnia pilności

**Wykres 1. Ilość zinwentaryzowanego azbestu na terenie Gminy Świerzno
wg stopnia pilności**

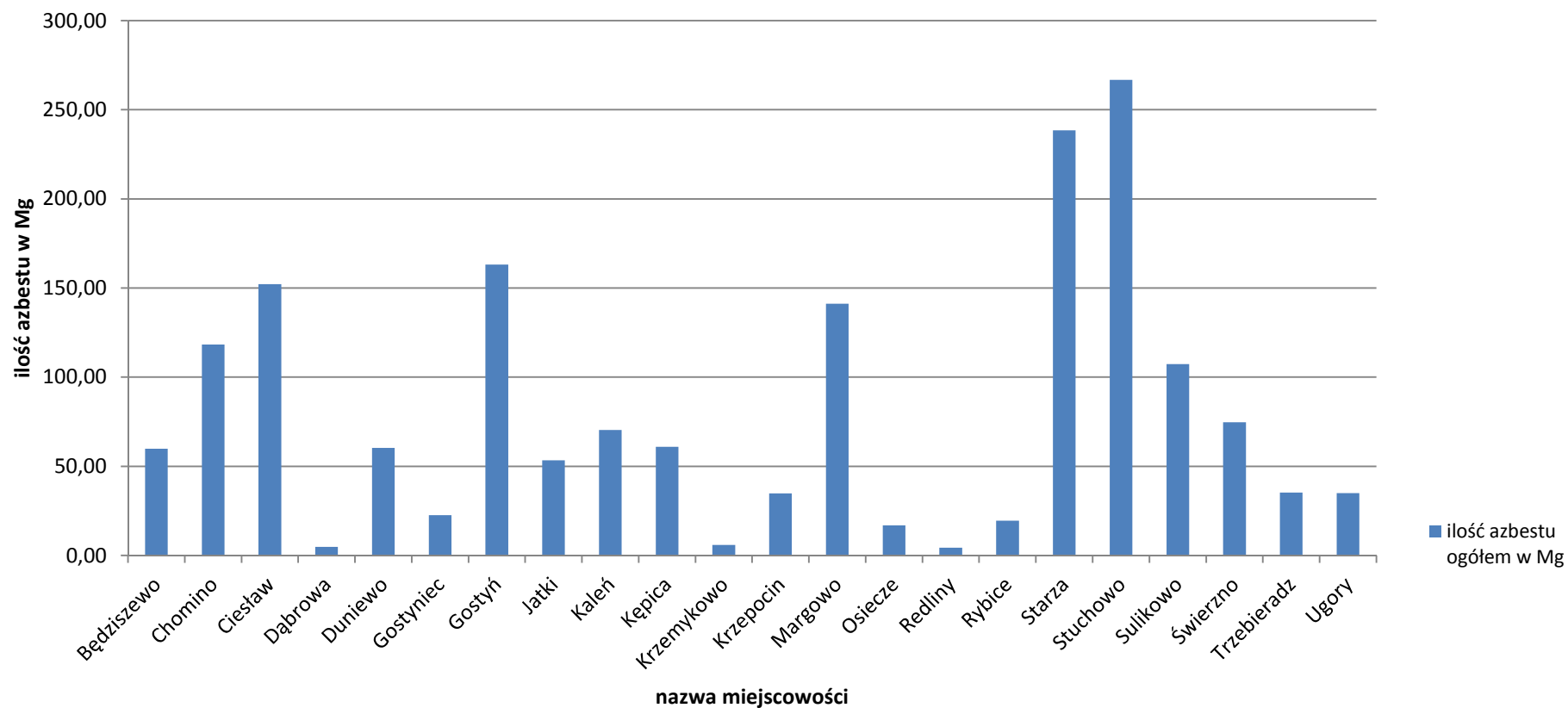
Źródło: Opracowanie własne

Tabela 2 Ilości azbestu i wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Świerzno

Lp.	Miejscowość	Ilość posesji	Ogółem w m ²	Ogółem w Mg	I stopień pilności w m ²	I stopień pilności w Mg	II stopień pilności w m ²	II stopień w Mg	III stopień pilności w m ²	III stopień w Mg
1	Będziszewo	12	3 523,00	59,89	0,00	0,00	0,00	0,00	3 523,00	59,89
2	Chomino	22	6 962,00	118,35	0,00	0,00	0,00	0,00	6 962,00	118,35
3	Cieślów	28	8 946,00	152,08	0,00	0,00	0,00	0,00	8 946,00	152,08
4	Dąbrowa	4	281,00	4,78	0,00	0,00	0,00	0,00	281,00	4,78
5	Duniewo	25	3 544,00	60,25	0,00	0,00	69,00	1,17	3 475,00	59,08
6	Gostyniec	13	1 330,00	22,61	0,00	0,00	0,00	0,00	1 330,00	22,61
7	Gostyń	51	9 594,00	163,10	0,00	0,00	575,00	9,78	9 019,00	153,32
8	Jatki	23	3 140,00	53,38	100,00	1,70	0,00	0,00	3 040,00	51,68
9	Kaleń	16	4 138,00	70,35	0,00	0,00	0,00	0,00	4 138,00	70,35
10	Kępica	17	3 585,00	60,95	0,00	0,00	0,00	0,00	3 585,00	60,95
11	Krzemikowo	4	347,00	5,90	0,00	0,00	0,00	0,00	347,00	5,90
12	Krzepocin	16	2 043,00	34,73	36,00	0,61	135,00	2,30	1 872,00	31,82
13	Margowo	26	8 307,00	141,22	0,00	0,00	5 690,00	96,73	2 617,00	44,49
14	Osiecze	10	995,00	16,92	0,00	0,00	0,00	0,00	995,00	16,92
15	Redliny	3	258,00	4,39	0,00	0,00	0,00	0,00	258,00	4,39
16	Rybice	8	1 146,00	19,48	890,00	15,13	0,00	0,00	256,00	4,35
17	Starza	13	14 022,00	238,37	0,00	0,00	0,00	0,00	14 022,00	238,37
18	Stuchowo	14	15 690,50	266,74	0,00	0,00	480,00	8,16	15 210,50	258,58
19	Sulikowo	23	6 315,00	107,36	0,00	0,00	12,00	0,20	6 303,00	107,15
20	Świerzno	43	4 394,00	74,70	40,00	0,68	312,00	5,30	4 042,00	68,71
21	Trzebieradz	14	2 070,00	35,19	0,00	0,00	174,00	2,96	1 896,00	32,23
22	Ugory	7	2 058,00	34,99	0,00	0,00	0,00	0,00	2 058,00	34,99

Źródło: Opracowanie własne

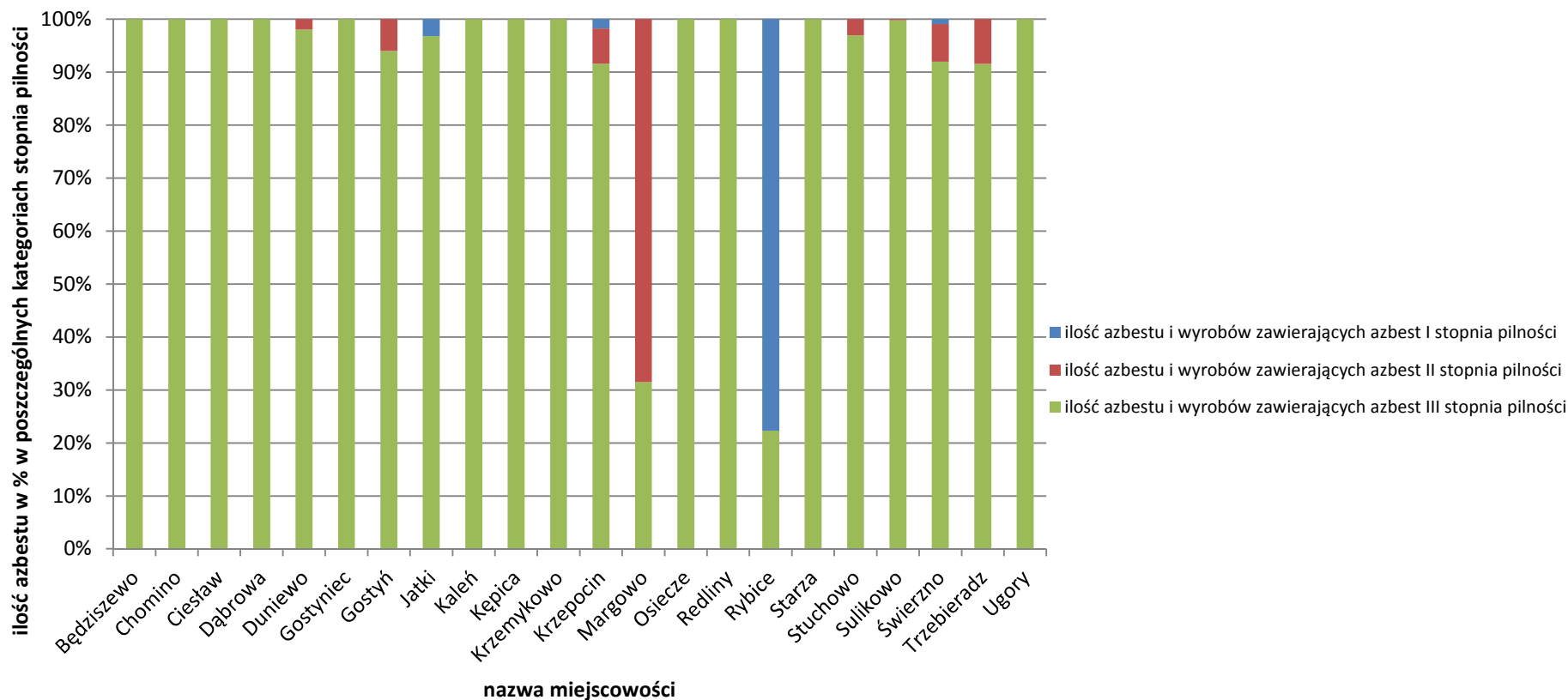
Ilość zinwentaryzowanego azbestu i wyrobów zawierających azbest ogółem w poszczególnych miejscowościach Gminy Świerzno

Wykres 2. Ilość zinwentaryzowanego azbestu i wyrobów zawierających azbest ogółem w poszczególnych miejscowościach Gminy Świerzno

Źródło: Opracowanie własne

Ilość azbestu i wyrobów zawierających azbest w % wg poszczególnych kategorii stopnia pilności w poszczególnych miejscowościach Gminy Świerżno

Wykres 3. Ilość azbestu i wyrobów zawierających azbest w % wg poszczególnych kategorii stopnia pilności wymiany w poszczególnych miejscowościach Gminy Świerżno

Źródło: Opracowanie własne

Na terenie Gminy Świerzno najwięcej azbestu znajduje się w następujących miejscowościach:

- Stuchowo - 15 690,5 m²,
- Starza – 14 022 m².

Najmniej wyrobów zawierających azbest zinwentaryzowano w miejscowościach:

- Redliny – 258 m²,
- Dąbrowa - 281 m²,
- Krzemkowo – 347 m².

Tabela 3. Inwentaryzacja ilości azbestu wg stopnia pilności wymiany

Gmina Świerzno	I stopień	II stopień	III stopień
Razem m ²	1 066	7 447	94 175,5

Zdecydowana większość azbestu (91,66 %) zaliczona została do III stopnia pilności wymiany. W ciągu kolejnych 5 lat powinna zostać przeprowadzona ponowna ocena stopnia pilności wymiany tych wyrobów. Niewielkie ilości azbestu I stopnia pilności (1,04 %), przy którym wymiana wymagana jest bezzwłocznie, zinwentaryzowano w następujących miejscowościach:

- Jatki – 1,7 Mg,
- Krzepocin – 0,61 Mg,
- Rybice – 15,13 Mg,
- Świerzno – 0,68 Mg.

Azbest II stopnia pilności wymiany stanowi ok. 7,3 % ogólnej ilości zinwentaryzowanego azbestu i wyrobów zawierających azbest. W tym przypadku wymaga się przeprowadzenia ponownej oceny stanu w czasie do I roku.

Ponadto przeprowadzona inwentaryzacja wyrobów zawierających azbest wykazała, iż na terenie Gminy Świerzno znajduje się ok. 32,5 km rur azbestowo - cementowych w sieci wodociągowej.

Według rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 13.12.2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest (Dz. U. 2011 r. nr 8 poz. 31):

§ 2. 1. Dopuszcza się:

- 1) wyroby zawierające azbest wykorzystuje się w sposób niestwarzający zagrożenia dla środowiska i zdrowia ludzi w terminie do dnia 31 grudnia 2032 r.;

Oraz Art. 7 ust. 1, 2 i 3:

§ 7. 1. Rury azbestowo - cementowe i elementy wyłączonych z użytkowania instalacji sieci: ciepłowniczych, wodociągowych, kanalizacyjnych i elektroenergetycznych podziemnych zawierających rury azbestowo – cementowe, zainstalowane przed wejściem w życie ustawy z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest, zwane dalej „rurami azbestowo – cementowymi”, pozostawia się w ziemi bez ograniczeń czasowych z zastrzeżeniem ust. 2;

2. Rury azbestowo – cementowe mogą być pozostawione w ziemi w przypadku, gdy ich usytuowanie nie naraża na kontakt z azbestem przy czynnościach obsługowych użytkowanych instalacji infrastrukturalnych, w szczególności gdy rury azbestowo – cementowe są położone poniżej użytkowanych instalacji;
3. Pozostawienie w ziemi, w przypadku spełnienia warunków określonych w ust. 1, rur azbestowo - cementowych wymaga oczyszczenia z wyrobów zawierających azbest miejsc usytuowania studzienek rewizyjnych i innych elementów infrastruktury, gdzie jest możliwy kontakt człowieka z wyrobami zawierającymi azbest.

5. SZACUNKOWE KOSZTY DEMONTAŻU, TRANSPORTU I UNIESZKODLIWIANIA AZBESTU I WYROBÓW ZAWIERAJACYCH AZBEST NA TERENIE GMINY ŚWIERZNO

Do 2032 roku należy z terenu Gminy Świerzno usunąć wszystkie wyroby zawierające azbest. Nie będzie to możliwe bez finansowego wsparcia osób fizycznych – właścicieli, zarządców, użytkowników – obiektów zawierających wyroby z azbestu. Pomoc finansową należy zapewnić zwłaszcza w części dotyczącej transportu i unieszkodliwiania azbestu oraz w miarę posiadanych środków, demontażu pokryć dachowych. Koszty te zostały oszacowane w oparciu o uśrednione ceny usługi zdjęcia poszycia dachowego, transportu oraz unieszkodliwiania na składowisku.

Inwentaryzacja przeprowadzona w 2011 r. w Gminie Świerzno wykazała, że azbest i wyroby zawierające azbest występują na terenie 392 posesji. Łącznie na terenie Gminy Świerzno zinwentaryzowano 102 688,5 m² (1 745,7 Mg) wyrobów azbestowych.

Do obliczeń kosztów likwidacji azbestu z terenu Gminy posłużono się wskaźnikami uzyskanymi na podstawie konsultacji z przedsiębiorcami zajmującymi się demontażem i transportem azbestu oraz zarządzającymi składowiskami odpadów niebezpiecznych. Do obliczeń wzięto pod uwagę uśrednioną stawkę opłat za unieszkodliwianie (składowanie) na wszystkich proponowanych składowiskach.

Jedna płyta eternitowa waży ok.: 17 kg

(wg Wojewódzkiej Bazy Odpadowej jeden m² azbestu waży 11 kg, jednak biorąc pod uwagę, praktyczne uwarunkowania i pozyskane informacje od firm zajmujących się demontażem)

Koszt utylizacji 1 płyty eternitowej wynosi ok.: 6,87 zł

Koszt unieszkodliwiania 1 Mg odpadów zawierających azbest wynosi ok.: 402 zł

Średni koszt demontażu azbestu wynosi ok. 9 zł/m²

Średni koszt za km transportu przyjęto ok. 3,64 zł/km.

Należy brać pod uwagę szacunkową metodę prowadzenia inwentaryzacji wyrobów azbestowych na terenie Gminy Świerzno polegającą na „liczeniu ilości płyt eternitowych pokrycia dachowego”. W tej sytuacji dane inwentaryzacyjne podane w m² określają, tak naprawdę, ilość płyt eternitowych w sztukach. Można więc przyjąć, że ilość płyt = ilość m².

Szacuje się, że łącznie na terenie Gminy Świerzno występuje ok. 1 745,7 Mg wyrobów azbestowych.

102 688,5 m² x 0,017 Mg = 1 745,7 Mg

Koszt utylizacji wszystkich wyrobów azbestowych znajdujących się na terenie Gminy w przybliżeniu będzie wynosił 701 773,21 zł (1 745,7 Mg x 402 zł)

Z uwagi na brak na terenie Gminy, a nawet powiatu kamieńskiego składowiska odpadów niebezpiecznych, należy liczyć się z kosztami transportu zdemontowanych płyt eternitowych (azbestu).

Na terenie województwa zachodniopomorskiego odpady azbestowe mogą być deponowane na 2 składowiskach:

- 1) na terenie składowiska odpadów w miejscowości Dalsze w Gm. Myślibórz, powiat myśliborski. Składowisko to znajduje się w odległości ok. 157 km od Gminy (mierzonej wg trasy dojazdu od miejscowości Świerzno)

Składowisko EKO - MYŚL Sp. z o.o.

Dalsze 36, 74-300 Myślibórz,

tel. (95) 747 56 53/54

<http://www.eko-mysl.pl/>

Ceny przyjmowanych odpadów 303 zł/Mg

- 2) na terenie składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne w miejscowości Sianów w Gm. Sianów, powiat koszaliński. Składowisko to znajduje się w odległości ok. 116 km od Gminy (mierzonej wg trasy dojazdu od miejscowości Świerzno)

Składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne

ul. Lubuszan 80, 76-004 Sianów

Tel. (94) 318 53 21, 508 373 470

Ceny przyjmowanych odpadów z gm. Sianów - 300-400 zł/Mg,

z pow. koszalińskiego - 200-400 zł/Mg,

spoza powiatu 200-500 zł/Mg

(cena przyjęta do obliczeń na potrzeby Programu – 500 zł/Mg)

Do wskazanych w województwie zachodniopomorskim składowisk ze Świerzna jest średnio ok. 136,5 km (157 km do m. Dalsze oraz 116 km do m. Sianów).

Na potrzeby oszacowania kosztów transportu przyjęto cenę 3,64 zł/km. Zatem koszt transportu w jedną stronę z terenu miejscowości Świerzno na składowiska odpadów wynosić będzie **ok. 497 zł** brutto (496,86 zł). Oczywiście zawsze należy brać pod uwagę koszty transportu w 2 strony (wg usług transportowych). W tym wypadku należy przyjąć, że koszt 1 transportu odpadów azbestowych będzie wynosił **ok. 994 zł** (273 km w dwie strony: 273 km x 3,64 zł/km = 993,72 zł).

Aby zmniejszyć koszty transportu warto „zorganizować” transport w taki sposób, aby z terenu Gminy Świerzno wyjeżdżał pełen załadunek. Należy przyjąć dane uzyskane od konkretnego usługodawcy transportu, ale można przyjąć wstępne założenie, że 1 transport „pełnego załadunku” może przemieścić ok. 20 Mg odpadów azbestowych.

Łącznie z budynkami użyteczności publicznej w Gminie Świerzno na 1 zinwentaryzowaną posesję przypada średnio ok. 4,5 Mg odpadów azbestowych. Wysuwa

się zatem wniosek, że dla zmniejszenia kosztów transportu należy zorganizować jednorazowy transport dla ok. 4 posesji.

1 transport dla 1 właściciela posesji = ok. 994 zł (max 20 Mg);

4 transporty dla 4 właścicieli posesji = ok. 3 976 zł (max 20 Mg).

Najkorzystniejszy:

1 transport dla 4 właścicieli posesji = 994 zł (max 20 Mg).

Koszty transportu zorganizowanego dla jednego właściciela – 248,5 zł (ok. 4,5 Mg/posesję)

Wymaga to jednak dużej koordynacji prac, uzgodnień i współpracy zarówno z przedsiębiorcami zajmującymi się demontażem i transportem, ale głównie z właścicielami nieruchomości.

Należy zaznaczyć jednak, że są to średnie koszty i mogą się różnić od kosztów właściwych. Koszty właściwe ustala się w oparciu o wiele czynników i zakres prowadzonych prac.

Podsumowując:

**Szacunkowe koszty związane z demontażem i unieszkodliwieniem
wyrobów azbestowych**

Tabela 4.

Lp.	Proces	Jednostka miary	Szacunkowa ilość	Szacunkowy koszt w latach 2010 - 2032 [zł]	% udział kosztów
1.	Demontaż	9 zł/m ²	102 688,5 m ²	924 196,5	45,11
2.	Transport	3,64 zł/km	- max* -273 km x 392 transporty - min -273 km x 98 transportów	Max*389 648,00 (różnica: 292 236) Min 97 412,00	19,02
3.	Unieszkodliwianie	402 zł/1Mg	1 745,7,92 Mg	701 773,21	34,26
4.	Edukacja - Informacja	1 500 zł/rok	22 lata	33 000,00	1,61
5.	Razem:			2 048 617,71	100,00

*wartość wzięta do obliczeń;
Źródło: Opracowanie własne

Należy podkreślić, że zgodnie z obowiązującymi przepisami niedopuszczalne jest prowadzenie jakichkolwiek prac remontowo - budowlanych przez samych właścicieli nieruchomości nie posiadających odpowiedniego przeszkolenia. Na prowadzenie demontażu i transportu odpadów azbestowych mają pozwolenie odpowiednie podmioty (załącznik nr 5), o których informację Gmina powinna upowszechnić i udostępnić posiadaczom azbestu. Należy do tego celu wykorzystać możliwe media, np. w postaci informacji na <http://www.swierzno.pl>; <http://www.biuletyn.net/nt-bin/start.asp?podmiot=swierzno/>, informacji w prasie lokalnej, ulotek informacyjnych do pobrania w Urzędzie Miejskim bądź wysyłki ulotek informacyjnych).

Dodatkowo należałoby obliczyć ewentualny koszt unieszkodliwienia rur azbestowo – cementowych (na terenie Gminy Świerzno znajduje się około 32,5 km rur azbestowych w sieci wodociągowej). Wylizanie ewentualnej utylizacji rur zawierających azbest zostały pominięte, gdyż na chwilę obecną najbardziej ekonomicznym rozwiązaniem jest

pozostawienie rur w ziemi i budowa nowej sieci. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 13.12.2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest” (Dz. U. 2011 r. nr 8 poz. 31) takie rozwiązanie jest dopuszczalne.

Ewentualne koszty związane są z zakupem materiałów, pracami ziemnymi czy odtworzeniem powierzchni.

6. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU USUWANIA AZBESTU DLA GMINY ŚWIERZNO

Program jest opracowaniem omawiającym aktualną sytuację w Gminie. Program jest dokumentem praktycznym, który powinien służyć podczas planowania prac związanych z demontażem wyrobów zawierających azbest oraz w procesie pozyskiwania środków finansowych na ten cel. Celem Programu jest przedstawienie wytycznych do racjonalnych działań programowych na dalsze lata oraz poprawa stanu środowiska przyrodniczego i bezpieczeństwa mieszkańców Gminy Świerzno. Cele zapisane w projekcie Programu dają podstawę do występowania z wnioskami o dofinansowanie działań proekologicznych zarówno przez mieszkańców Gminy, jak i przez jednostkę samorządu.

Założenia programu powinny opierać się na pięciu głównych filarach, które ukazują możliwość rozłożenia w czasie proces usuwania wyrobów azbestowych, przy jednoczesnym wyeliminowaniu, bądź bardzo znacznym ograniczeniu zagrożeń zdrowia człowieka.

Gmina powinna jak najszybciej przeprowadzić zamiany legislacyjne aby uporządkować przepisy prawne w zakresie problematyki azbestowej oraz umożliwić uruchomienie procedur niezbędnych do przyspieszenia procesu oczyszczania Gminy z azbestu.

Działania podejmowane przez Gminę i mające na celu usuwanie azbestu z terenu Gminy oraz ich transport i unieszkodliwienie na wyznaczonym składowisku odpadów niebezpiecznych powinny dążyć do:

- określenia rzeczywistej ilości użytkowanych wyrobów zawierających azbest;
- przyspieszenia prac związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest;
- zwiększenia aktywności jednostek samorządu terytorialnego w zakresie wsparcia swoich mieszkańców w procesie usuwania wyrobów zawierających azbest oraz poszukiwania środków finansowych na te działania.

W przypadku opracowywanych programów konieczne jest prowadzenie monitoringu skutków realizacji postanowień projektów tych dokumentów w odniesieniu do jego wpływu na środowisko, ład przestrzenny czy zdrowie człowieka.

Zgodnie z art. 51, ust. 2, pkt. 1, lit. c ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) proponuje się, aby wymagany monitoring skutków realizacji omawianego Programu był przeprowadzany w powiązaniu z coroczną aktualizacją stanu i jakości wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy. W zależności od określonego stopnia pilności wymiany wyrobów azbestowych zinwentaryzowanych na terenie Gminy, należy ponownie przeprowadzić ocenę wyrobów zawierających azbest.

W przypadku kiedy azbest został oceniony jako I stopień pilności wymiany wymaga się jego bezzwłocznego usunięcia. W tym przypadku priorytetowym zadaniem Gminy powinno być dotarcie do właścicieli posesji, na których znajduje się azbest I stopnia pilności wymiany i poinformowanie ich o konieczności wymiany, zasadach bezpiecznego demontażu, transportu i unieszkodliwienia oraz możliwościach dofinansowania tego przedsięwzięcia. Po roku od przeprowadzonej inwentaryzacji konieczne jest przeprowadzenie ponownej inwentaryzacji wyrobów zawierających azbest, w przypadku wyrobów zaklasyfikowanych do II stopnia pilności wymiany. W ciągu kolejnych 5 lat należy monitorować stan wyrobów azbestowych zaklasyfikowanych jako III stopień pilności wymiany.

Ponadto co roku obowiązkiem Gminy jest przekazywanie informacji do Urzędu Marszałkowskiego o ilości usuniętego azbestu.

Analiza skutków realizacji postanowień projektu Programu powinna być prowadzona w powiązaniu z corocznymi obowiązkami Gminy w zakresie monitorowania ilości wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy.

Ponadto Gmina powinna prowadzić działania edukacyjne oraz kontrolne mające na uwadze ocenę narażenia i ochrony zdrowia mieszkańców. Rozwiązaniami mającymi na celu zapobieganie i ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko jest właściwe przeszkolenie mieszkańców, w przypadku kiedy będą samodzielnie demontować wyroby zawierające azbest. Do kwestii ograniczających negatywne oddziaływanie związanych z usuwaniem i transportem wyrobów zawierających azbest należą także:

- edukacja ekologiczna mieszkańców o szkodliwości samowolnego, samodzielnego usuwania azbestu oraz jego „dzikiego” składowania,
- zabezpieczenie techniczne sprzętu i miejsca w czasie realizacji przedsięwzięcia,
- odpowiednie zabezpieczenie osób pracujących przy demontażu pokryć azbestowych,
- odpowiednie zabezpieczenie azbestu podczas przewozu na miejsce składowania.

Gmina zakłada powierzanie zadań z zakresu usuwania i zagospodarowania odpadów przede wszystkim wyspecjalizowanym firmom, gwarantującym odpowiedni poziom bezpieczeństwa ekologicznego – wyeliminuje to przedostawanie się pyłów azbestowych do powietrza przy demontażu. Ponadto zbiórka odpadów odbywać się powinna z zastosowaniem specjalistycznych zabezpieczeń, bez możliwości ich przemieszczania się. Zapewnienie prawidłowego postępowania wyeliminuje możliwość ich dostawania się do poszczególnych komponentów środowiska.

Tabela 5 **Główne założenia Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest dla Gminy Świerzno**

Lp.	GLÓWNE ZAŁOŻENIA PROGRAMU	SZCZEGÓŁY
1	<p>Prowadzenie zadań legislacyjnych, mających na celu zharmonizowanie aktów prawa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • miejscowego, • gminnego (uchwały, regulaminy) <p>z przepisami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • z aktami prawa Unii Europejskiej. • krajowymi (POKzA, ustalenia Ministerstwa Gospodarki, NFOŚiGW), • wojewódzkimi (WFOŚiGW) 	<ul style="list-style-type: none"> • uchwała Programu usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest • uchwała regulaminu demontażu, transportu i unieszkodliwiania azbestu na terenie Gminy w powiązaniu z Regulaminem utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy; • uchwała regulaminu w sprawie zasad przyznawania dotacji celowych do kosztów utylizacji odpadów niebezpiecznych zawierających azbest; • wyznaczenie w Urzędzie Gminy koordynatora Programu
2	<p>Prowadzenie działań edukacyjno - informacyjnych, w celu podnoszenia świadomości i wiedzy na temat wyrobów zawierających azbest</p>	<ul style="list-style-type: none"> • uczestniczenie koordynatora Programu i innych pracowników administracji publicznej w szkoleniach dot. realizacji likwidacji azbestu; • organizowanie lokalnych szkoleń informacyjnych i edukacyjnych dla zainteresowanych mieszkańców Gminy w ramach realizacji Programu; • przekazywanie informacji na temat realizacji Programu i regulaminów mieszkańcom Gminy (strona www; ulotki, artykuły prasowe, spotkania, szkolenia, informacje pisemne do konkretnych właścicieli nieruchomości posiadających azbest wg ankiet inwentaryzacyjnych)
3	<p>Prowadzenie zadań mających na celu usuwanie azbestu z zabudowań mieszkalnych i gospodarczych z terenu Gminy oraz ich transport i unieszkodliwienie na wyznaczonym składowisku odpadów niebezpiecznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • realizacja likwidacji azbestu z terenu Gminy Świerzno zgodnie z założeniami Programu, przy założeniu punktów poprzednich • organizacja składania wniosków do Urzędu Gminy przez właścicieli azbestu; • organizacja przetargów
4	<p>Prowadzenie monitoringu realizacji Programu w postaci sukcesywnego uzupełniania systemu wojewódzkiej bazy azbestowej oraz dostosowanie systemu w przyszłości do elektronicznego Systemu Informacji Przestrzennej monitoringu procesu usuwania wyrobów zawierających azbest</p>	<p>na bieżąco należy uzupełniać dane inwentaryzacyjne azbestu na terenie Gminy, (przyjmowanie zgłoszeń i informacji o azbecie na terenie Gminy);</p> <p>roczne sprawozdania z realizacji Programu (ilość azbestu zebrana i unieszkodliwiona z terenu Gminy);</p> <p>aktualizacja Programu</p>
5	<p>Należy mieć na uwadze ocenę narażenia i ochrony zdrowia mieszkańców. W razie potrzeby proponuje się współpracę z Ośrodkiem Referencyjnym Badań i Oceny Ryzyka Zdrowotnego Związanych z Azbestem</p>	<p>kontrola poprawności działania podmiotów zajmujących się usuwaniem azbestu z terenu Gminy - zwłaszcza demontażem i transportem azbestu z terenu Gminy (ocena narażenia i ochrony zdrowia mieszkańców).</p>

Dodatkowo Program określa zasady postępowania przy planowaniu prac związanych z zabezpieczeniem i usuwaniem wyrobów zawierających azbest:

- Na min. 30 dni przed rozpoczęciem prac związanych z wymianą pokrycia dachowego właściciel obiektu składa zgłoszenie do Wydziału Budownictwa, Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa w Kamieniu Pomorskim (Starostwo Powiatowe);
- Właściciel obiektu zleca prace podmiotowi posiadającemu stosowne zezwolenie, wydane przez Marszałka Województwa lub w przypadku osób fizycznych, zgodnie z POKzA, po przejściu odpowiedniego szkolenia, samodzielnie przeprowadza demontaż wyrobów zawierających azbest;
- W terminie co najmniej 7 dni roboczych przed rozpoczęciem robót nastąpić powinno zgłoszenie ich przez wykonawcę Powiatowemu Inspektorowi Nadzoru Budowlanego w Kamieniu Pomorskim, Okręgowemu Inspektorowi Pracy w Szczecinie oraz Państwowej Powiatowej Inspekcji Sanitarnej (Wykonawca), zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dn. 02.04.04 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest;
- Przedłożenie Wójtowi informacji o usuniętych wyrobach zawierających azbest, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dn. 13.12.2010 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania wyrobów zawierających azbest oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane wyroby zawierające azbest;
- Należy pamiętać, że prowadzone prace powinny uniemożliwiać emisję azbestu do środowiska oraz minimalizować pylenie; zdemontowane odpady muszą być codziennie zabezpieczane i magazynowane w niedostępnym dla osób postronnych miejscu;
- Wykonawca robót jest zobowiązany wydać zleceniodawcy pisemne zaświadczenie o prawidłowości prac oraz o oczyszczeniu terenu z pyłu azbestowego; zleceniodawca (właściciel obiektu) zobowiązany jest przechowywać to oświadczenie przez okres co najmniej 5 lat. W przypadku wykonywania prac na zlecenie Gminy, kopia zaświadczenia przekazywana jest właścicielowi nieruchomości.

7. HARMONOGRAM ZADAŃ GMINY W ZAKRESIE USUWANIA AZBESTU I WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST ORAZ OCHRONY PRZED JEGO SZKODLIWOŚCIĄ

Harmonogram działań realizowanych przez Gminę Świerzno w zakresie usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest oraz ochrony przed jego szkodliwością przedstawia się następująco:

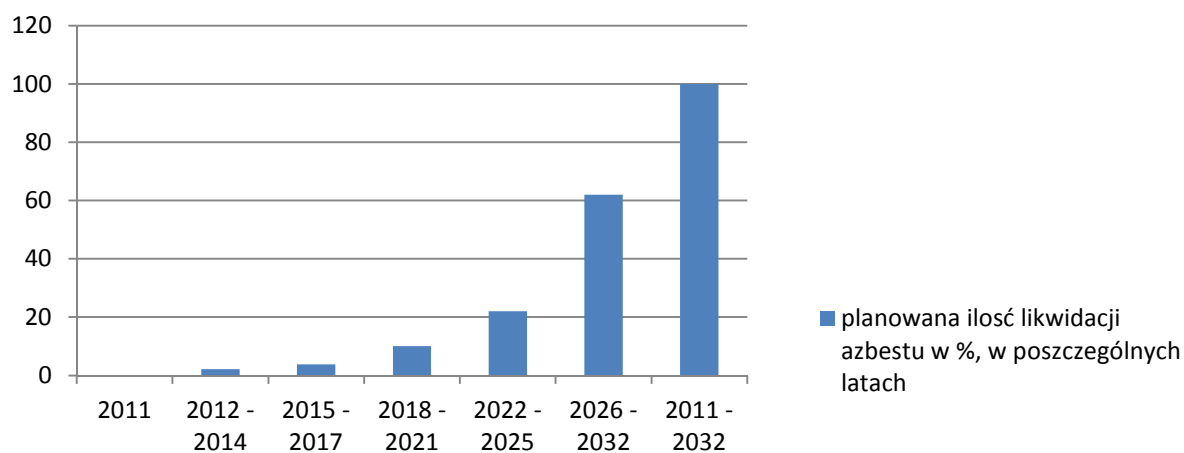
Tabela 6. Harmonogram działań w zakresie inwentaryzacji i usuwania azbestu

Termin realizacji Rok	Opis zadania	Uwagi
od września 2011 4 miesiące	Ponowna i szczegółowa inwentaryzacja ilości odpadów azbestowych na budynkach indywidualnych	
	Opracowanie aktualizacji Programu opartego o pełną inwentaryzację ilości odpadów azbestowych	
	Promocja – informacja prawidłowych zasad gospodarki odpadami azbestowymi na terenie gminy - zapoznanie z Programem	
	Usunięcie 0,1 % ilości odpadów azbestowych(wg stanu z 2011 r.	
	Bezwzględne usunięcie azbestu I stopnia pilności	
2012 - 2014 3 lata	Edukacja ekologiczna	
	Monitoring realizacji Programu co roku	
	Aktualizacja ilości odpadów azbestowych	
	Aktualizacja – modyfikowanie systemu dofinansowania i regulaminu finansowego	
	Usunięcie 2,1 % ilości odpadów azbestowych (wg stanu z 2011 r. (średnio 0,7 %/rok).	
	Ponowna ocena azbestu II stopnia pilności wymagana w czasie 1 roku	
2015	Aktualizacja założeń Programu	
2015-2017 3 lata	Edukacja ekologiczna	
	Monitoring realizacji Programu co roku	
	Aktualizacja ilości odpadów azbestowych	
	Aktualizacja – modyfikowanie systemu dofinansowania i regulaminu finansowego	
	Usunięcie 3,8 % ilości odpadów azbestowych (wg stanu z 2011 r.)(średnio 1,3 %/rok)	
	przeprowadzenie ponownej oceny stanu azbestu III stopnia pilności do roku 2015	
2018-2021 4 lata	Edukacja ekologiczna	
	Monitoring realizacji Programu co roku	
	Aktualizacja ilości odpadów azbestowych	
	Aktualizacja – modyfikowanie systemu dofinansowania i regulaminu finansowego	
	Usunięcie 10 % aktualnej ilości odpadów azbestowych(średnio 2,5 %/rok)	
2022	Aktualizacja założeń Programu	
2022-2025 4 lata	Edukacja ekologiczna	
	Monitoring realizacji Programu co roku	
	Aktualizacja ilości odpadów azbestowych	
	Aktualizacja – modyfikowanie systemu dofinansowania i regulaminu finansowego	
	Usunięcie 22 % aktualnej ilości odpadów azbestowych (wg stanu z 2011 r.)(średnio 5,5 %/rok)	
2026-2032 7 lat	Edukacja ekologiczna	
	Monitoring realizacji Programu co roku	
	Aktualizacja ilości odpadów azbestowych	
	Aktualizacja – modyfikowanie systemu dofinansowania i regulaminu finansowego	
	Usunięcie 62 % ilości odpadów azbestowych (wg stanu z 2011 r.)(ok. 8,9 %/rok)	

Tabela 7. Harmonogram usuwania azbestu z terenu Gminy Świerzno

Przedział czasowy	Do 31.XII roku:	Planowana ilość likwidacji azbestu [m ²]	Planowana ilość likwidacji azbestu [Mg]	Planowana ilość likwidacji azbestu [%]	Szacunkowy koszt likwidacji azbestu do 31 XII roku [zł brutto]	
					Wariant I Koszt demontaż + transport + unieszkodliwienie (składowania)	Wariant II Koszt Transport + unieszkodliwienie (składowanie)
2011 rok	2011	102,69	1,75	0,1	2 015,62	1 091,42
2012 - 2014 3 lata	2014	2 156,46	36,66	2,1	42 327,97	22 919,85
2015 - 2017 3 lata	2017	3 902,16	66,34	3,8	76 593,47	41 474,01
2018 - 2021 4 lata	2021	10 268,85	174,57	10	201 561,77	109 142,12
2022 - 2025 4 lata	2025	22 591,47	384,05	22	443 435,90	240 112,67
2026 - 2032 7 lat	2032	63 666,87	1 082,34	62	1 249 682,98	676 681,15
RAZEM: 2011 - 2032 22 lata	do 2032	102 688,50	1 745,70	100	2 015 617,71	1 091 421,21

**planowana ilość likwidacji azbestu w %
z terenu Gminy Świerzno
w poszczególnych latach**

Wykres 4. Planowana ilość likwidacji azbestu w % z terenu Gminy Świerzno w latach 2011 – 2032

Źródło: Opracowanie własne

Harmonogram oceny stanu możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest.

Istnieją trzy stopnie pilności określające termin utylizacji substancji szkodliwych:

I -stopień - wymiana wymagana bezzwłocznie

Zadanie:

usunięcie 18,12 Mg azbestu

II -stopień - ponowna ocena wymagana w czasie 1 roku

Zadanie:

ponowna ocena stanu azbestu II stopnia wg ankiet inwentaryzacyjnych

III – stopień – ponowna ocena w terminie do 5 lat

Zadanie:

przeprowadzenie ponownej oceny stanu azbestu III stopnia do roku 2015

8. FINANSOWANIE PRAC ZWIĄZANYCH Z USUWANIEM I UNIESZKODLIWIANIEM ODPADÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST¹

Usuwanie wyrobów zawierających azbest, szczególnie elementów budowlanych jest kosztowne i wymaga odpowiednich nakładów finansowych. Konieczne jest zatem pozyskiwanie jak największego wsparcia finansowego dla wszystkich inicjatyw związanych z usuwaniem z terenu Gminy wyrobów i odpadów zawierających azbest. Źródłami finansowania usuwania azbestu są środki budżetu państwa pozostające w dyspozycji Ministra Gospodarki, środki własne właścicieli obiektów budowlanych, środki własne inwestorów prywatnych, środki funduszy ochrony środowiska, środki pomocowe Unii Europejskiej, środki własne jednostek samorządowych oraz kredyty.

Środki na prace związane z usuwaniem i unieszkodliwianiem odpadów zawierających azbest z terenu Gminy mogą być pozyskiwane z Narodowego i Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Innym źródłem finansowania może być kredyt preferencyjny z dopłatami z Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej do oprocentowania, charakteryzujący się m. in. niższym od komercyjnego oprocentowaniem i możliwością uzyskania karencji w spłacie kapitału. Taką formę zapewnia Bank Ochrony Środowiska S.A., który jest uniwersalnym bankiem komercyjnym specjalizującym się w finansowaniu przedsięwzięć proekologicznych.

Zgodnie z zapiskami „POKzA”:

... „Gmina powinna zapewnić wywóz odpadów zawierających azbest na składowisko odpadów lub zapewnić ich dostarczenie do przewoźnego urządzenia do przetwarzania odpadów zawierających azbest. Koszt transportu i unieszkodliwiania odpadów zawierających azbest powinien zostać pokryty: ze środków własnych gminy, środków właścicieli nieruchomości, przy udziale dotacji i pożyczek funduszy ochrony środowiska lub innych źródeł dostępnych dla gminy”...

---

¹ Przedstawione możliwości i zasady finansowania są zgodne ze stanem na dzień 04.08.2011 r.

... „Wsparcie finansowe usuwania wyrobów zawierających azbest z dużych obiektów budowlanych powinno być koordynowane przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego”...

Gmina Świerzno powinna wspierać organizacyjnie i finansowo działania mieszkańców, którzy zdecydują się usunąć pokrycia dachowe, wykonane w formie płyt azbestowo - cementowych.

Do tego celu należy podjąć decyzję w kwestii wyboru wariantu dofinansowania. Dofinansowanie działań demontażu, transportu i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy jest zależne od możliwości finansowych jednostki i środków finansowych zarezerwowanych w budżecie. Warianty te mogą być jedynie wspomagane poprzez kredyty preferencyjne z dopłatami z Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz dotacje z WFOŚiGW, opisane w dalszej części rozdziału:

- **I wariant:** dofinansowanie demontażu; transportu i unieszkodliwiania azbestu zebranego z terenu Gminy Świerzno
- **II wariant:** dofinansowanie transportu i unieszkodliwiania azbestu zebranego z terenu Gminy Świerzno

Sugeruje się w początkowych latach realizacji Programu dofinansowanie wg wariantu II z założeniem jednak możliwości aktualizacji systemu dofinansowania w następnych latach realizacji programu i realizowanie go wg wariantu I.

Szacunkowe koszty realizacji wariantu I i II zostały przedstawione tabeli Harmonogram usuwania azbestu z terenu Gminy Świerzno w rozdz. 7.

Pomoc ta powinna mieć formę dopłaty do transportu i unieszkodliwiania płyt eternitowych. Warunkiem otrzymania kredytu lub dotacji byłoby przestrzeganie zasad ustalonych w regulaminie dofinansowania transportu i unieszkodliwiania azbestu.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

www.nfosigw.gov.pl

Usuwanie wyrobów zawierających azbest znalazło się na liście programów priorytetowych Ochrona ziemi – Gospodarowanie Odpadami innymi niż komunalne finansowanym ze środków krajowych.

Celem programu jest wzrost ilości unieszkodliwionych oraz zabezpieczonych odpadów zawierających azbest. Dofinansowywane są przedsięwzięcia w zakresie demontażu, zbierania, transportu oraz unieszkodliwiania lub zabezpieczania odpadów zawierających azbest, zgodne z gminnymi programami usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest. Wdrażanie programu odbywa się w latach 2010 - 2013. Terminy składania wniosków dla wnioskodawców określają indywidualnie WFOŚiGW i umieszczają na swojej stronie internetowej. Beneficjentami programu są jednostki samorządu terytorialnego za pośrednictwem wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Szczegółowe zasady udzielania dofinansowania, a także formularze wniosków można znaleźć na stronie Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej<http://wfos.szczecin.pl>

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie w roku 2011 ogłosił nabór wniosków na dofinansowanie zadań związanych z usuwaniem wyrobów azbestowych z terenu województwa zachodniopomorskiego w 2011 roku. Dotacja na powyższy cel może wynieść do 100% wartości zadania tj. zdjęcia, transportu i utylizacji wyrobów azbestowych. minimalna wartość prac związanych z usuwaniem wyrobów azbestowych wynosi 25 000.00 złotych.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie dofinansowuje zadania z zakresu usuwania azbestu pod warunkiem prowadzenia prac zgodnie z wymogami prawa, tj. przez firmy posiadające pozwolenia na wytwarzanie i gospodarowanie odpadami zawierającymi azbest.

Do dofinansowania mogą zostać zgłoszone zadania realizowane:

- na obiektach budynków użyteczności publicznej, których właścicielem jest jednostka samorządu terytorialnego

- na obiektach których właścicielami są osoby fizyczne, jednostki sektora finansów publicznych, kościoły i związki wyznaniowe oraz wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe.

Do kosztów kwalifikowanych zalicza się:

- demontaż pokrycia lub wyrobów zawierających azbest,
- transport odpadów niebezpiecznych z miejsca rozbiórki do miejsca unieszkodliwienia poprzez składowanie;
- unieszkodliwienie poprzez składowanie odpadu niebezpiecznego na składowisku.

Szczegółowe informacje dotyczące dofinansowania jak i dokładne terminy składania wniosków można znaleźć na stronie funduszu <http://wfos.szczecin.pl>

Program Rozwoju Obszarów Wiejskichwww.minrol.gov.pl/

W ramach osi III – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej - Odnowa i rozwój wsi mogą zostać dofinansowane działania mające na celu poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi to rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- 1) budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów:
  - a) pełniących funkcje publiczne, społeczno - kulturalne, rekreacyjne i sportowe,
  - b) służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
- 2) kształtowania obszaru przestrzeni publicznej;
- 3) budowy remontu lub przebudowy infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych;

- 4) zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne;
- 5) odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci;
- 6) kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Beneficjentem jest osoba prawna: gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego, kościół lub inny związek wyznaniowy, organizacja pozarządowa mająca status organizacji pożytku publicznego (w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie Dz. U. 2003 nr 96 poz. 873z późn. zm.).

Pomoc finansowa ma formę refundacji części kosztów kwalifikowanych projektu. Maksymalna wysokość pomocy na realizację projektów w jednej miejscowości wynosi 500 000 zł w okresie realizacji Programu.

Wielkość pomocy przyznanej na realizację jednego projektu nie może być niższa niż 25 000 zł.

Poziom pomocy finansowej z EFRROW wynosi maksymalnie 75 % kosztów kwalifikowanych projektu. Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 25 % kosztów kwalifikowanych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta.

Szczegóły udzielania dofinansowania można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007 – 2013

<http://www.rpo.wzp.pl>

Przedsięwzięcie usunięcia, transportu i unieszkodliwienia wyrobów zawierających azbest może zostać dofinansowane w ramach:

Osi priorytetowej 4 – Infrastruktura ochrony środowiska

Celem głównym osi priorytetowej jest poprawa stanu środowiska naturalnego w województwie zachodniopomorskim. Poprawie tej sprzyjać będzie realizacja celów szczegółowych jakimi są:

- ograniczenie ilości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza, wód i gleby,
- poprawa jakości wody pitnej dostarczanej mieszkańcom,
- usprawnienie systemu gospodarki odpadami,
- czynna ochrona przyrody,
- wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych,
- poprawa stanu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, przeciwpożarowego i ochrony przed skutkami nadzwyczajnych zagrożeń środowiska.

W ramach osi priorytetowej 4 mogą zostać dofinansowane przedsięwzięcia związane z gospodarką odpadami, w tym: priorytetem będzie organizowanie i wdrażanie systemów selektywnej zbiórki odpadów i recyklingu oraz modernizacja i rekułtywacja istniejących nieczynnych składowisk odpadów, kompleksowe projekty gospodarki odpadami komunalnymi obejmujące m.in. selektywną zbiórkę odpadów, sortownie, zakłady recyklingu

i odzysku odpadów, biologiczno - mechaniczne unieszkodliwianie odpadów oraz kampanie informacyjne i edukacyjne na temat gospodarki odpadami przyjaznej środowisku. Ponadto, wsparcie uzyskują projekty dotyczące spalania odpadów, które nie mogą być poddane recydingowi i odzyskowi oraz składowiska odpadów, jako opcja najmniej preferowana.

Oś przewiduje również realizację zadań mających na celu poprawę jakości powietrza, obejmujące swym zakresem roboty i wyposażenie w środki w zakresie systemów, infrastruktury, urządzeń i technologii służących do ograniczania zanieczyszczeń gazowych i pyłowych.

Beneficjentami programu mogą być: jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, administracja rządowa, PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne, parki narodowe i krajobrazowe, organizacje pozarządowe, spółki wodne, jednostki sektora finansów publicznych (pozostałe), przedsiębiorstwa.

BOŚ Bank

www.bosbank.pl

Kredyty we współpracy z WFOSiGW

L5.

Przedmiot kredytowania

Zadania inwestycyjne polegające na wymianie powierzchni dachowych azbestowych i/lub elewacji z płyt azbestowych oraz ich utylizacja.

Z kredytu finansowane mogą być zakupy/roboty netto, tj. bez pozycji „VAT naliczony” z wyjątkiem zakupów/robót dokonanych przez osoby fizyczne, które nie prowadzą działalności gospodarczej i innych podmiotów, które nie rozliczają się z podatku VAT z Urzędem Skarbowym lub dla których VAT jest kosztem inwestycji.

Z kredytu finansowane mogą być następujące zakupy wraz z montażem:

- demontaż powierzchni dachowych azbestowych i/lub elewacji z płyt azbestowych,
- unieszkodliwianie zdemontowanych elementów zawierających azbest,
- zakup i montaż nowych pokryć dachu i/lub elewacji.

Procedura

Kredyty przeznaczone są dla wszystkich realizujących inwestycje w województwie zachodniopomorskim, w tym w szczególności osób fizycznych nie prowadzących działalności gospodarczej.

Kredyt EKOodnowa dla firm (ze środków Banku KfW)

Kredyt EKOodnowa dla Firm to długoterminowe finansowanie przeznaczone na realizowanie przedsięwzięć mających na celu zwiększenie wartości jego majątku trwałego poprzez realizację inwestycji przyjaznych środowisku, w tym:

- Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii,
- Termomodernizację obiektów usługowych i przemysłowych,

- Unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest,
- Pozostałe projekty inwestycyjne o charakterze proekologicznym.

Do kogo skierowany jest kredyt?

- Przedsiębiorcy z sektora MŚP, w tym mikroprzedsiębiorstwa,
- Klienci posiadający rachunek w BOŚ S.A. (w przypadku nie posiadania zalecane jest założenie rachunku),
- Klienci, którzy złożą wniosek wraz z niezbędną dokumentacją,
- Klienci posiadający zdolność kredytową tj. zdolność do spłaty kredytów i innych rodzajów finansowania wraz z odsetkami w terminach i na warunkach określonych w umowie
- Klienci posiadający prawne zabezpieczenia zwrotu kredytu

Warunki kredytu:

- **Przeznaczenie:** finansowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska mających na celu zwiększenie wartości majątku trwałego
- **Okres finansowania: do 10 lat**, ustalany w zależności od planowanego okresu realizacji inwestycji oraz oceny zdolności kredytowej Klienta
- **Waluta:**
  - PLN,
  - EUR,
  - kredyty denominowane do EUR,
- **Kwota kredytu:** 85 % wartości kredytowanego przedsięwzięcia, jednak nie więcej niż 250 000 EUR lub równowartość w PLN
- **Karencja w spłacie kapitału:** do 2 lat
- **Spłata kredytu:** w miesięcznych lub kwartalnych ratach

Korzyści płynące z kredytu z linii KfW5

- Możliwość rozłożenia kosztów inwestycji na wiele lat, dzięki **długiemu okresowi finansowania inwestycji**, co pozwala na dopasowanie spłat kredytu do możliwości finansowych Firmy
- Brak określonej minimalnej i maksymalnej kwoty kredytowanego przedsięwzięcia
- Wymagany tylko 15 % wkład środków własnych
- Korzystne **oprocentowanie**
- Możliwość karencji w spłacie kapitału nawet do 2 lat
- Możliwość łączenia różnych źródeł finansowania - kredyty z linii KfW5 mogą współfinansować projekty wsparte środkami z Unii Europejskiej

Linia SME Finance Facility Phase 2 oferowana przez KfW jest dofinansowana przez Council of Europe Development Bank (CEB), a także wspierana przez Komisję Europejską

Spis tabel

Nr tabeli	Opis	Nr strony
1	<i>Inwentaryzacja ilości azbestu na terenie Gminy Świerzno – zestawienie ogólne</i>	12
2	<i>Ilości azbestu i wyrobów zawierających azbest na terenie Gminy Świerzno</i>	14
3	<i>Inwentaryzacja ilości azbestu wg stopnia pilności wymiany</i>	17
4	<i>Szacunkowe koszty związane z demontażem i unieszkodliwieniem wyrobów azbestowych</i>	20
5	<i>Główne założenia Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest dla Gminy Świerzno</i>	23
6	<i>Harmonogram działań w zakresie inwentaryzacji i usuwania azbestu</i>	25
7	<i>Harmonogram usuwania azbestu z terenu Gminy Świerzno</i>	26

Spis wykresów

Nr wykresu	Opis	Nr strony
1	<i>Ilość zinwentaryzowanego azbestu na terenie Gminy Świerzno wg stopnia pilności</i>	13
2	<i>Ilość zinwentaryzowanego azbestu i wyrobów zawierających azbest ogółem w poszczególnych miejscowościach Gminy Świerzno</i>	15
3	<i>Ilość azbestu i wyrobów zawierających azbest w % wg poszczególnych kategorii stopnia pilności wymiany w poszczególnych miejscowościach Gminy Świerzno</i>	16
4	<i>Planowana ilość likwidacji azbestu w % z terenu Gminy Świerzno w latach 2011 – 2032</i>	26

Spis załączników do Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest dla Gminy Świerzno

Nr załącznika	Opis
1	<i>Karta przekazania odpadu – wzór</i>
2	<i>Wzór oznakowania wyrobów, odpadów i opakowań zawierających azbest lub wyroby zawierające azbest, a także miejsc ich występowania</i>
3	<i>Wzór – Informacja o wyrobach zawierających azbest i miejscu ich wykorzystywania</i>
4	<i>Wzór – ocena stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest</i>
5	<i>Wykaz podmiotów posiadających zezwolenie na pracę z azbestem oraz transport odpadów zawierających azbest</i>
6	<i>Ilość zinwentaryzowanego azbestu na terenie poszczególnych miejscowościach Gminy Świerzno</i>

ZAŁĄCZNIKI

**Załącznik nr 1 do Programu Usuwania Azbestu
i Wyrobów zawierających Azbest
dla Gminy Świerzno**

Karta przekazania odpadu - wzór

KARTA PRZEKAZANIA ODPADU	Nr karty ^a	Rok kalendarzowy
Posiadacz odpadów, który przekazuje odpad ^{b,c}	Prowadzący działalność w zakresie transportu odpadu ^{b,d}	Posiadacz odpadu, który przejmuje odpad ^b
Adres ^e	Adres ^{d,e}	Adres ^e
Telefon / fax	Telefon / fax ^d	Telefon / fax
Nr REGON	Nr REGON ^d	Nr REGON
Miejsce przeznaczenia odpadów ^f		
Kod odpadu:	Rodzaj odpadu:	
Data	Masa przekazanych odpadów [Mg] ^h	Nr rejestracyjny pojazdu, przyczepy lub naczepy ^{d,i}
Potwierdzenie przekazania odpadu	Potwierdzam wykonanie usługi transportu odpadu ^a	Potwierdzam przejęcie odpadu
Data, pieczęć i podpis	Data, pieczęć i podpis	Data, pieczęć i podpis

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 08.12.2010 r. w sprawie wzorów dokumentów stosowanych na potrzeby ewidencji odpadów (Dz. U. 2010, nr 249, poz. 1673)

Objaśnienia:

- ^a Numer nadawany jest przez posiadacza odpadów, który przekazuje odpad.
- ^b Imię i nazwisko lub nazwa podmiotu.
- ^c W przypadku odpadów komunalnych kartę wypełnia przedsiębiorca, który uzyskał zezwolenie na prowadzenie działalności w zakresie odbierania odpadów od właścicieli nieruchomości, o którym mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008), lub gminna jednostka organizacyjna, o której mowa w ustawie z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach.
- ^d W przypadku gdy odpad jest transportowany kolejno przez dwóch lub więcej prowadzących działalność w zakresie transportu odpadów, w oznaczonych rubrykach należy podać wymagane dane i podpisy wszystkich prowadzących działalność w zakresie transportu odpadów z zachowaniem kolejności transportowania odpadu.
- ^e Adres zamieszkania lub siedziby podmiotu.
- ^f Adres miejsca odbioru odpadu, pod który należy dostarczyć odpad, wskazany przez posiadacza odpadu prowadzącemu działalność w zakresie transportu odpadów.
- ^g W przypadku odpadów niebezpiecznych podać datę przekazania odpadu. Karta może być stosowana jako jednorazowa karta przekazania odpadu lub jako zbiorcza karta przekazania odpadu, obejmująca odpad danego rodzaju przekazywany łącznie w czasie jednego miesiąca kalendarzowego, za pośrednictwem tego samego prowadzącego działalność w zakresie transportu odpadów temu samemu posiadaczowi odpadów.
- ^h Podać masę odpadów z dokładnością co najmniej do pierwszego miejsca po przecinku dla odpadów innych niż niebezpieczne; co najmniej do trzeciego miejsca po przecinku dla odpadów niebezpiecznych.
- ⁱ Dotyczy odpadów niebezpiecznych.

**Załącznik nr 2 do Programu Usuwania Azbestu
i Wyrobów zawierających Azbest
dla Gminy Świerzno**

WZÓR

**OZNAKOWANIA WYROBÓW, ODPADÓW I OPAKOWAŃ ZAWIERAJĄCYCH AZBEST LUB
WYROBY ZAWIERAJĄCE AZBEST, A TAKŻE MIEJSC ICH WYSTĘPOWANIA**

Wzór oznakowania dla miejsc zawierających azbest lub wyroby zawierające azbest.
Oznakowanie wzorowane na postanowieniu Unii Europejskiej (załącznik II do Dyrektywy 83/478 EWG).

Wszystkie wyroby zawierające azbest lub ich opakowania powinny być oznakowane w następujący sposób:

- a) oznakowanie zgodne z podanym wzorem powinno posiadać wymiary: co najmniej 5 cm wysokości (H) i 2,5 cm szerokości,
- b) oznakowanie powinno składać się z dwóch części:
  - górnej (h1 = 40 % H) zawierającej literę „a” w białym kolorze na czarnym tle,
  - dolnej (h2 = 60 % H) zawierającej wyraźny i czytelny napis w białym lub czarnym kolorze na czerwonym tle,
- c) jeśli wyrób zawiera krokidolit, zwrot „zawiera azbest” powinien być zastąpiony zwrotem „zawiera krokidolit/azbest niebieski”

**Załącznik nr 3 do Programu Usuwania Azbestu
i Wyrobów zawierających Azbest
dla Gminy Świerzno**

**WZÓR
INFORMACJA O WYROBACH ZAWIERAJĄCYCH AZBEST¹⁾**

1. Nazwa miejsca/urządzenia/instalacji, adres²⁾
2. Wykorzystujący wyroby zawierające azbest – imię i nazwisko lub nazwa i adres
3. Rodzaj zabudowy³⁾
4. numer działki ewidencyjnej⁴⁾
5. Numer obrębu ewidencyjnego⁴⁾
6. Nazwa, rodzaj wyrobu⁵⁾
7. Ilość posiadanych wyrobów⁶⁾
8. Stopień pilności⁷⁾
9. Zaznaczenie miejsca występowania wyrobów⁸⁾
  - nazwa i numer dokumentu
  - data ostatniej aktualizacji
7. Przewidywany termin usunięcia wyrobu
8. Ilość usuniętych wyrobów zawierających azbest przekazanych do unieszkodliwienia⁹⁾

Data

(podpis)

Objaśnienia:

- 1) Za wyrób zawierający azbest uważa się każdy wyrób o stężeniu równym lub wyższym od 0,1 % azbestu.
- 2) Adres faktycznego miejsca występowania azbestu należy uzupełnić w następującym formacie województwo, powiat, gmina, miejscowość, ulica, numer nieruchomości.
- 3) Należy podać rodzaj zabudowy: budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, budynek przemysłowy, budynek mieszkalno – gospodarczy, inny.
- 4) Należy podać numer działki ewidencyjnej i numer obrębu ewidencyjnego faktycznego miejsca występowania azbestu.
- 5) Przy określaniu rodzaju wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:
  - płyty azbestowo-cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
  - płyty faliste azbestowo-cementowe dla budownictwa,
  - rury i złącza azbestowo-cementowe, izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
  - wyroby cierne azbestowo-kauczukowe,
  - przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
  - szczeliwa azbestowe,
  - taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
  - wyroby azbestowo-kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
  - papier, tektura,
  - inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie nie wymienione, w tym papier i tektura.
- 6) Ilość wyrobów zawierających azbest należy podać w jednostkach właściwych dla danego wyrobu.
- 7) Według „Oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest” – załącznik nr 1 do rozporządzenia ministra właściwego do spraw gospodarki w sprawie sposobów bezpiecznego użytkowania oraz warunków usuwania wyrobów zawierających azbest z dn. 02.04.2004 r. Dz. U. 2010, nr 162, poz. 1089.
- 8) Nie dotyczy osób fizycznych niebędących przedsiębiorcami. Należy podać nazwę dokumentu oraz datę jego ostatecznej aktualizacji, w którym zostały oznaczone miejsca występowania wyrobów zawierających azbest, w szczególności planu sytuacyjnego terenu instalacji lub urządzenia zawierającego azbest, dokumentacji technicznej.

**Załącznik nr 4 do Programu Usuwania Azbestu
i Wyrobów zawierających Azbest
dla Gminy Świerzno**

WZÓR

OCENA stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest

Nazwa miejsca/ obiektu/ urządzenia budowlanego /instalacji przemysłowej:

Adres miejsca/ obiektu/ urządzenia budowlanego/ instalacji przemysłowej:

Rodzaj zabudowy¹⁾

Numer działki ewidencyjnej²⁾

numer obrębu ewidencyjnego²⁾

Nazwa, rodzaj wyrobu ³⁾

Ilość wyrobów (m², tony) ⁴⁾

Data sporządzenia poprzedniej oceny⁵⁾

Grupa / Nr	Wyrób – rodzaj	Ocena	Przyjęta punktacja
I	Sposób zastosowania azbestu		
1.	Powierzchnia pokryta masą natryskową z azbestem (torkret)		30
2.	Tynk zawierający azbest		30
3.	Lekkie płyty izolacyjne z azbestem (ciężar obj. < 1 000 kg/m ³)		25
4.	Pozostałe wyroby z azbestem		10
II	Struktura powierzchni wyrobu z azbestem		
5.	Duże uszkodzenia, rozluźniona (naruszona) struktura włókien		60
6.	Niewielkie uszkodzenia powierzchni (rysy, odpryski, załamania), naruszona struktura włókien		30
7.	Ścisła struktura włókien przy braku warstwy zabezpieczającej lub jej dużych ubytkach		15
8.	Warstwa zabezpieczająca bez uszkodzeń		0

III	Możliwość uszkodzenia powierzchni wyrobu z azbestem		
9.	Wyrób jest przedmiotem jakichś prac		30
10.	Wyrób bezpośrednio dostępny (do wysokości 2 m)		15
11.	Wyrób narażony na uszkodzenia mechaniczne		10
12.	Wyrób narażony na wstrząsy i drgania lub czynniki atmosferyczne		10
13.	Wyrób nie jest narażony na wpływy zewnętrzne		0
IV	Miejsce usytuowania wyrobu w stosunku do pomieszczeń użytkowych		
14.	Bezpośrednio w pomieszczeniu		30
15.	Za zawieszonym, nieuszczelnym sufitem lub innym pokryciem		25
16.	W systemie wietrzenia pomieszczenia (kanały wentylacyjne)		25
17.	Na zewnątrz obiektu (np. tynk)		20
18.	Elementy obiektu (np. osłony balkonowe, filarki międzyokienne)		10
19.	Za zawieszonym, szczelnym sufitem lub innym pokryciem, ponad pyłoszczelną powierzchnią lub poza szczelnym kanałem wentylacyjnym		5
20.	Bez kontaktu z pomieszczeniem (np. na dachu odizolowanym od pomieszczeń mieszkalnych)		0
V.	Wykorzystanie miejsca / obiektu / urządzenia budowlanego / instalacji przemysłowej		
21.	Regularnie przez dzieci, młodzież lub sportowców		40
22.	Stale lub częste (np. zamieszkanie, miejsce pracy)		30
23.	Czasowe (np. domki letniskowe)		15
24.	Rzadkie (np. strychy, piwnice, komórki)		5
25.	Nieużytkowane (np. opuszczone zabudowania mieszkalne lub gospodarskie, wyłączone z użytkowanie obiekty, urządzenia lub instalacje		0

Stopień pilności I - od 120 punktów

(wymagane pilne usunięcie – wymiana na wyrób bezazbestowy lub zabezpieczenie)

Stopień pilności II – od 95 do 115 punktów

(wymagana ponowna ocena wymagana w terminie do 1 roku)

Stopień pilności III – do 90 punktów

(wymagana ponowna ocena w terminie do 5 lat)

UWAGA: podkreślić należy tylko jedną pozycję w grupie, jeśli wystąpi więcej niż jedna, podkreślić należy najwyższą punktację. Zsumować ilość punktów, ustalić ocenę końcową i stopień pilności.

Oceniający nazwisko i imię

Właściciel / Zarządca

data

Adres

Objaśnienia

- 1) Należy podać rodzaj zabudowy: budynek mieszkalny, budynek gospodarczy, budynek przemysłowy, inny.
- 2) Należy podać numer obrębu ewidencyjnego i numer działki ewidencyjnej faktycznego miejsca występowania azbestu.
- 3) Przy określaniu rodzaju wyrobu zawierającego azbest należy stosować następującą klasyfikację:
  - płyty azbestowo - cementowe płaskie stosowane w budownictwie,
  - płyty faliste azbestowo - cementowe dla budownictwa,
  - rury i złącza azbestowo - cementowe, izolacje natryskowe środkami zawierającymi w swoim składzie azbest,
  - wyroby cierne azbestowo - kauczukowe,
  - przędza specjalna, w tym włókna azbestowe obrobione,
  - szczeliwa azbestowe,
  - taśmy tkane i plecione, sznury i sznurki,
  - wyroby azbestowo - kauczukowe, z wyjątkiem wyrobów ciernych,
  - papier, tektura,
  - inne wyroby zawierające azbest, oddzielnie nie wymienione, w tym papier i tektura.
- 4) Ilość wyrobów azbestowych podanych w jednostkach masy (Mg) oraz w jednostkach właściwych dla danego wyrobu (m², m³, mb).
- 5) należy podać datę przeprowadzenia poprzedniej oceny, jeśli jest to pierwsza ocena, należy wpisać pierwsza ocena.

**Załącznik nr 5 do Programu Usuwania Azbestu
i Wyrobów zawierających Azbest
dla Gminy Świerzno**

**Wykaz podmiotów posiadających zezwolenie na pracę z azbestem
oraz transport odpadów zawierających azbest**

Lp.	Nazwa	Adres	Data obowiązywania zezwolenia na pracę z azbestem	Data obowiązywania zezwolenia na transport odpadów zawierających azbest
1	P.H.U. DELTA Tomasz Wysocki	ul. Szyprów 12 75 - 207 Koszalin	2015	b. d.
2	PORTKA Spółka z o.o.	ul. VI Dywizji Piechoty 60 78 - 100 Kołobrzeg	b. d.	2013
3	Przedsiębiorstwo Usługowo Produkcyjno Handlowe BUDMAR - mgr inż. Marek Szlachcikowski	ul. Na Skarpie 17 75 - 343 Koszalin	04 - 2014	04 - 2014
4	Ekologia Fair Play Plewko - Grzegorzczyk	ul. Mickiewicza 2 74 - 400 Dębno	2015	2015
5	BSC EKOPAL Spółka Jawna	ul. Smolańska 3 70 - 026 Szczecin	2015	2015
6	Lumen Sp. z o.o.	ul. Piotra i Pawła 9 72 - 015 Police	2015	2015
7	F.U.H.P. JANTRA Sp. z o.o.	Przeclaw 58 72 - 005 Przeclaw	b. d.	30.09.2012
8	EKO-MYŚL Sp. z .o.o.	Dalsze 36 74 - 300 Myślibórz	2014	2015

Źródło: bazaazbestowa.pl, stan na 08.2011 r.

Załącznik nr 6 do Programu Usuwania Azbestu
i Wyrobów Zawierających Azbest
dla Gminy Świerżno

Ilość zinwentaryzowanego azbestu
na terenie poszczególnych miejscowości Gminy Świerżno

